

УДК 377.091.212-043.86:316.614

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ САМОРОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Микола Вовковінський,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

КЛЮЧОВІ СЛОВА:
самоактуалізація,
соціалізація, адаптація,
саморозвиток,
самовиховання

Реферат

Соціалізація – це процес входження особистості в соціальну систему, її інтеграція та взаємодія із суспільством. Проте часто соціалізація підміняється поняттям «адаптація», тобто крізь призму поняття «адаптація» соціалізація розглядається як процес входження людини у соціальне середовище, її пристосування до культурних (набір норм, установок, моделей цінностей, ідей, які є чинниками, що формують людську поведінку, а також продукти такої поведінки), психологічних (передаються в рамках відповідної спільноти через суспільний контакт та залежних від системи міжлюдських стосунків) і соціологічних (соціальні: житло, навчальні заклади, об'єкти харчування, медицина, безпека тощо; інфраструктурні; екологічні) факторів. Як бачимо, відсутнє чітке розмежування між базовими та вищими духовними потребами особистості.

Використавши напрацювання А. Маслоу, ми дійшли висновку, що соціалізація включає спочатку задоволення адаптаційних потреб особистості (фізіологічні: голод, спрага; потреба в безпеці: почуття впевненості, позбавлення від страху і невдач; необхідність приналежності та любові; потреба в повазі), а потім вищих (пізнавальні потреби: знати, уміти, досліджувати; естетичні потреби: гармонія, порядок, краса; вищий: реалізація своїх цілей, здібностей, саморозвиток своєї особистості; самоактуалізація: бажання людини до найповнішого прояву та розвитку існуючих в неї позитивних якостей, можливостей і талантів).

Тому соціалізація представлена як процес самоактуалізації «Я-концепції», самореалізації особистістю своїх потенцій і творчих здібностей, як процес подолання негативних впливів середовища, що не сприяють її саморозвитку і самоствердженню. Тут суб'єкт розглядається як самостановлююча і саморозвиваюча система через самовиховання.

У статті показано, що самоактуалізована особистість має достатню внутрішніх сил, щоб діяти на основі власного розуміння ситуації, незалежно від думки інших людей та їхнього впливу. Але суспільство часто протидіє цьому заради збереження своїх соціальних структур, нав'язуючи особистості свої зразки ролівої поведінки.

Таким чином, соціалізація майбутнього фахівця, тобто входження в соціальне суспільне середовище, залежить від задоволення його адаптаційних потреб та подальшого прагнення до саморозвитку з метою самоактуалізації.

Постановка проблеми. Взаємодія людини з суспільством позначається поняттям «соціалізація», що має міждисциплінарний статус і широко використовується в педагогіці. Проте суть її не є стабільною й однозначною. Зокрема, термін «соціалізація» був підмінений поняттям «адаптація» та екстрапольований в суспільствознавство, і став позначати процес пристосування людини до умов соціального середовища. Однак, адаптація, будучи одним з центральних понять біології, означає пристосування живого організму до умов навколишнього середовища. Тому адаптація більше відноситься до біології живого організму і не може бути центральним поняттям соціалізації. Адаптація може бути тільки одним із початкових етапів соціалізації особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Американські соціологи Р. Мертон і Т. Парсонс у своїх працях розкривають соціалізацію через поняття «адаптація» [2; 10; 16]. А. Маслоу [7],

А. Олпорт [9], К. Роджерс [12] та ін. представляють соціалізацію як самоактуалізацію особистості через саморозвиток і самовиховання. Вітчизняні педагоги І.С. Кон [3], Б.Д. Паригін [11], А.В. Мудрик [8] та ін., хоча й згодні з попереднім підходом (соціалізація проходить через самоактуалізацію), все ж віддають перевагу першому.

Мета статті. Показати, що соціалізація є формою саморозвитку внутрішнього потенціалу учня ПТНЗ. Наголосити на важливості соціалізації, як похідної від самоактуалізації особистості (саморозвиток і самовиховання).

Виклад основного матеріалу. Поняття соціалізації як процесу повної інтеграції особистості в соціальну систему, в ході якої відбувається її пристосування, а точніше, входження особистості в соціум, склалося в структурно-функціональному напрямі американської соціології (Т. Парсонс, Р. Мертон) [2; 10]. У традиціях цієї школи соціалізація розкривається через

поняття «адаптація», тому що початковим етапом інтеграції особистості в соціальну систему є саме вона. Так виникли поняття соціальної і психічної адаптації, результатом якої є адаптованість особистості до різних соціальних ситуацій, мікро- і макрогруп. Через призму поняття «адаптація», соціалізація розглядається як процес входження людини в соціальне середовище і її пристосування до культурних (набір норм, установок, моделей цінностей, ідей, які є чинниками, що формують людську поведінку, а також продукти такої поведінки) [14], психологічних (передаються в рамках відповідної спільноти через суспільний контакт та залежних від системи міжлюдських стосунків) і соціологічних (соціальні: житло, навчальні заклади, об'єкти харчування, медицина, безпека тощо; інфраструктурні; екологічні) факторів.

Інакше осмислюється суть соціалізації в гуманістичній психології, представниками якої є А. Маслоу, А. Оллпорт, К. Роджерс та ін. [6; 9; 12]. У ній соціалізація представлена як процес самоактуалізації «Я-концепції», самореалізації особистістю своїх потенцій і творчих здібностей, як процес подолання негативних впливів середовища, що заважають її саморозвитку і самоствердженню. Тут суб'єкт розглядається як самостановлююча і саморозвиваюча система через самовиховання.

Як було сказано вище, з цими двома підходами певною мірою згодні й вітчизняні соціологи, психологи і педагоги. Хоча пріоритет частіше віддається структурно-функціональному (І.С. Кон, Б.Д. Паригін, А.В. Мудрик та ін.) [3; 11; 8].

Названі підходи мають місце і в педагогічній практиці, коли абсолютизується роль одного з чинників: або соціалізація через самоактуалізацію і

самовиховання, або психічна адаптованість. Така абсолютизація пояснюється тим, що багатьма дослідниками і практиками не усвідомлений двосторонній характер соціалізації (Г.М. Андрєєва [1], Б.Ф. Ломов [5]).

Тому ми будемо розглядати соціалізацію особистості не як пристосування (адаптація: наслідок) до соціальних умов, а як повноцінне її входження в соціальне середовище (причина: самоактуалізація), яка буде взаємовідносини на рівноправних та етичних нормах, знає, чого вона хоче досягнути, без недооцінки своїх можливостей. Відомо, що причиною життєвих досягнень і помилок особистості є наслідок її установок на успіх чи невдачу. Ці установки починають формуватися ще в дитячому віці, коли хлопчику чи дівчинці говорять: «Ти ні на що не вартий/та, ти не достойний/на бути успішним». Виросптаючи, така людина володіє відповідними талантами, проте не в змозі досягти успіхів, її ровесники набагато успішніші. Тому, якщо людина не вірить в успіх, то вона не зможе досягнути відповідного результату. Таким чином, розумові установки на успіх, перемогу, усвідомлення своїх сил, відчуття внутрішньої гідності повинні бути головним пріоритетом у житті людини. Світ постійно змінюється, і людина думає, що її веде сила обставин, але ми робимо тільки те, що вибираємо самі. Необхідність вибирати існує завжди, тому дуже важливо уміти зробити правильний вибір. Практично, таку установку на невдачу можна обійти, «повернувшись» в дитинство і ліквідувати її негативний вплив сьогодні. Це можливо, застосувавши відповідну технологію [14, с. 162; 15, с. 93–266].

Виходячи з цього, за допомогою тесту «Оцінювання людини» [15, с. 81–87], ми спробували визначити самооцінку учня:

Таблиця 1

Оцінювання людини

Е/Т	Наскільки Ви цінні як друг	Наскільки Ви подобаєтеся навколишні	Стан приналежних Вам речей	Наскільки добре Вас розуміють	Шанси на успіх	Потенціал виживання
1	2	3	4	5	6	7
4.0	Відмінний	Вас багато хто любить	У відмінному стані	Дуже добре	Прекрасні	Відмінний. Значна тривалість життя

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
3.5	Дуже гарний	Вас люблять	У гарному стані	Добре	Дуже гарні	Дуже гарний
3.0	Гарний	Більшість поважає	Цілком гарне	Звичайно розуміють	Гарні	Гарний
2.5	Стерпний	Деяким людям подобається	Помітні деякі ознаки занедбаності	Іноді не розуміють	Непогані	Непоганий
2.0	Поганий	Рідко подобається	Дуже запущене	Часто не розуміють	Погані	Поганий
1.5	Безсумнівний тягар	Більшість відверто не любить вас	Як правило, зламані. У поганому стані	Постійно не розуміють	Звичайно, зазнає невдачі	Рання смерть
1.1	Небезпечний тягар	У цілому, Вами нехтують	Погане. У незадовільному у стані	Не розуміють по-справжньому	Майже завжди зазнає невдачі	Нетривале життя
0.5	Дуже великий тягар	Не подобається. Деякі відчувають жалість	У цілому, дуже поганий стан	Взагалі не розуміють	Повна невдача	Близька смерть
0.1	Нічого, крім тягаря	Мають за ніщо	Не усвідомлює, що щось комусь належить	Ігнорують	Не додає ніяких зусиль. Цілковита невдача	Майже мертвий

У процесі дослідження ми використали тест Л.Р. Хаббарда (табл. 1) [15, с. 81-87]. Провівши тестування, ми визначили, що для 46% учнів характерний ентузіазмом, життєва енергія, підкріплені раціональним мисленням, високим ступенем наполегливості у досягненні цілей, творчістю мислення та прагнення до творчості. І тільки 6% учнів мають погану концентрацію, їм властиве неробство, нудота, ніхто не заслуговує довіри в них. Інші 48% учнів можуть показати достатню наполегливість у досягненні цілей, якщо перепони не дуже великі, тобто це потенційний резерв, на який потрібно звертати особливу і постійну увагу з метою підготовки висококваліфікованого спеціаліста. Таким чином, ми бачимо, що переважній більшості опитаних учнів характерний досить високий ступінь соціалізації. Значною мірою це пов'язано з більшою виживальною здатністю молодого організму, оптимістичним поглядом на життя, ще не захарашеного життєвими проблемами розуму. Завдання полягає не тільки в недопущенні зниження

виживального рівня особистості учня ПТНЗ, а й у створенні стабільно-високого рівня її соціалізації.

У зв'язку з цим можна представити графічну характеристику взаємодії майбутнього фахівця з суспільством (соціалізація), використавши піраміду А. Маслоу [4, с. 68-76; 6] (рис.1).

Секрет піраміди А. Маслоу, а разом з тим досягнення вищого рівня самоактуалізації, в тому, що потрібно знайти своє призначення, і тоді всі щаблі, починаючи від складових адаптації до самоактуалізації, задовольняються автоматично, тому що кожен наступний включає всі попередні. Досягнення такого результату можливе завдяки розумовим установкам на успіх, без підсвідомої дитячої програми («ти ні на що не здатний»), про способи усунення якої було сказано вище.

Таким чином, самоактуалізація і є тією відправною точкою, вершиною, до якої повинна прагнути кожна особистість з метою саморозвитку та реалізації своїх можливостей, талантів і здібностей. Самоактуалізація (від лат. actualis – "істина",

"правда") – бажання людини до найбільш повного прояву та розвитку існуючих в неї позитивних якостей, можливостей і талантів. Це процес, в якому людина розуміє, в чому її покликання та мета життя, прагне до її досягнення і в той же час рухається в напрямі самопізнання, внутрішньої гармонії, єдності та цілісності.

Самоактуалізована особистість може вільно діяти і приймати раціональні рішення, незалежно від громадської думки. Така самостійність дає їй змогу використовувати свій внутрішній потенціал і

всі наявні можливості для свого власного розвитку. У самоактуалізованій особистості є достатньо внутрішніх сил, щоб діяти на основі власного розуміння ситуації, попри від думки інших людей і їх вплив. Також самоактуалізована особистість не прагне понад усе до досягнення високого соціального статусу та становища. Саморозвиток та внутрішнє зростання для такої особистості – на першому плані, а зовнішні чинники є менш важливими або несуттєвими.

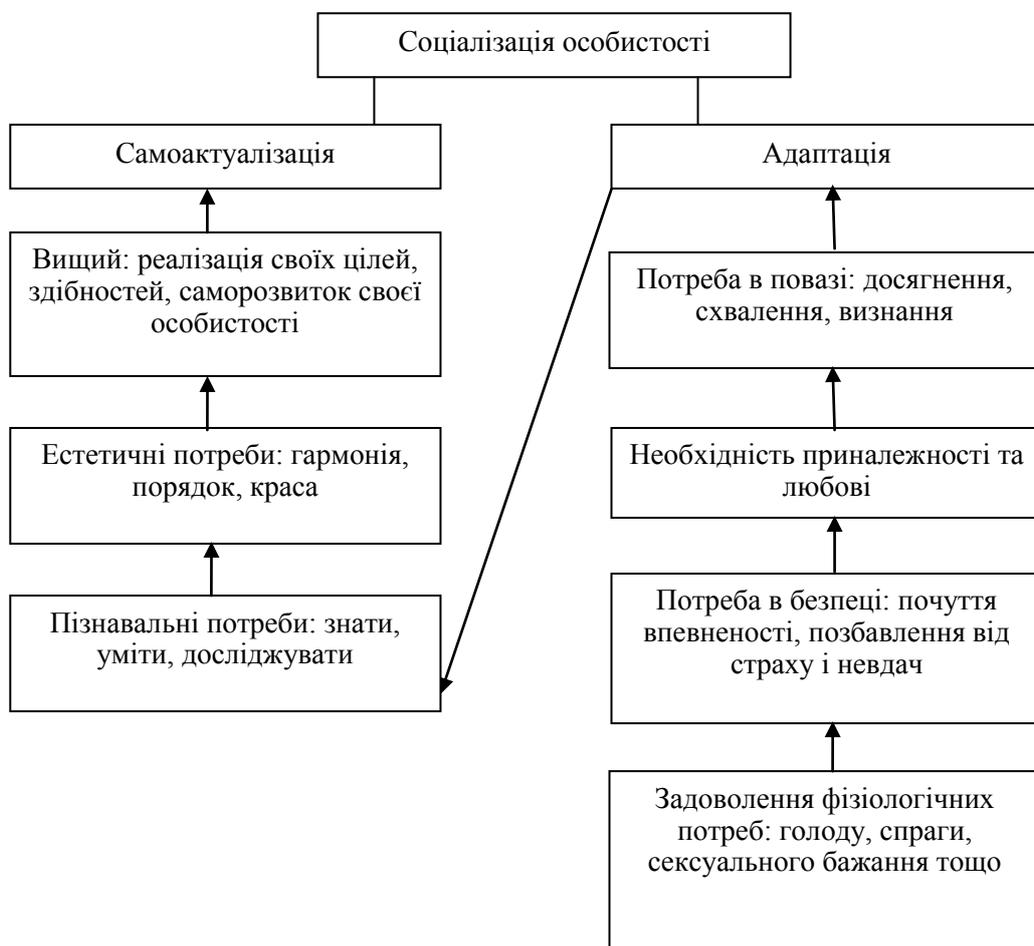

Рис. 1. Модель двосторонньої взаємодії майбутнього фахівця з суспільством

Проте суспільство, з метою відтворення соціальної системи, збереження своїх соціальних структур прагне сформувавши соціальні стереотипи і стандарти (групові, класові, етнічні, професійні тощо) зразки рольової поведінки. Аби не бути в протидії по відношенню до суспільства, особистість засвоює цей соціальний досвід шляхом входження в соціальне середовище, систему існуючих

соціальних зв'язків. Тенденція соціальної типізації особистості й дає змогу розглядати соціалізацію як процес адаптації та інтеграції людини в суспільстві шляхом засвоєння соціального досвіду, цінностей, норм, установок, властивих як суспільству в цілому, так і окремим групам.

Завдяки своїй природній активності особистість зберігає і розвиває тенденцію до автономії, незалежності, свободи,

формування власної позиції, неповторної індивідуальності. Наслідком дії цієї тенденції є розвиток і перетворення не лише самої особистості, але й суспільства. Тенденція автономізації особистості характеризує соціалізацію як процес саморозвитку і самореалізації особистості, в ході якого відбувається не лише актуалізація засвоєної системи соціальних зв'язків і досвіду, але й створення нового, в тому числі й особистого, індивідуального досвіду.

З поняттям саморозвитку особистості пов'язують процес, направлений на подолання суперечностей у прагненні до досягнення фізичної (адаптація), соціальної (адаптація і самоактуалізація) і духовної (самоактуалізація) гармонії. Самореалізація виступає як прояв внутрішньої свободи, зумовленої усвідомленням своїх духовних і фізичних можливостей та як адекватне управління собою в соціальних умовах, що змінюються.

Названі тенденції соціальної типізації й автономізації особистості, що пояснюють соціалізацію, зберігають свою сталість, забезпечуючи, з однієї сторони, самовідновлюваність суспільного життя, тобто соціуму, а з іншої – реалізацію особистісних потенцій, задатків, здібностей, відтворення її духовності і суб'єктності.

Ефективність соціалізації залежить від розумових здібностей людини. Розум особистості служить для вдосконалення та більш швидкісної взаємодії особистості з навколишнім середовищем, наприклад, водіння автомобіля, виконання слюсарних

робіт, гра на музичному інструменті, плавання тощо. Це можна назвати автоматизацією, проте це не зовсім точне визначення швидкісної взаємодії з навколишнім середовищем, так як автоматизація припускає виключення свідомості особистості із процесу взаємодії («самовільна дія без очевидних зв'язків із зовнішніми спонукальними причинами») [13, с. 16]. Отже, коли повільне усвідомлення виконання відповідної роботи переходить на швидкісний варіант та його контроль підсвідомістю, з метою вивільнення розуму і свідомості для удосконалення, ми отримуємо насолоду від такого процесу. Таким чином, розум особистості використовується як система комунікації й управління між особистістю і довкіллям. Іншими словами, розум – це точка зору ставлення до довкілля, яка може знаходитись на різних шаблях піраміди А. Маслоу (рис. 1) і, в залежності від цього, особистість знаходиться на відповідному рівні адаптації або самоактуалізації.

Отже, сутнісний сенс взаємодії майбутнього фахівця із суспільством розкривається на пересіченні таких її процесів, як: адаптація (потреба в повазі, любові тощо) та самоактуалізація (інтеграція, саморозвиток і самореалізація). Діалектичну єдність їх забезпечує оптимальний розвиток особистості впродовж всього життя, звичайно, при одночасній адекватній і раціональній взаємодії з навколишнім середовищем.

Таблиця 2

Роль особистісного саморозвитку учнів (формувальний експеримент)

Курси	Групи	Загальна кількість учнів	Загальні уявлення про саморозвиток	Усвідомлення необхідності саморозвитку	Робота над саморозвитком
1	КГ	46	28	18	14
	ЕГ	45	44	34	27
2	КГ	52	33	21	16
	ЕГ	53	52	35	29

У процесі формуального експерименту було з'ясовано, що в ЕГ 96% учнів (констатувальний: 22%, табл. 3) мають загальні уявлення про роль саморозвитку у своїй роботі та навчанні. Усвідомлення необхідності саморозвитку – 69% учнів

(констатувальний: 21%, табл. 3). Працюють над своїм самовдосконаленням і саморозвитком – 56% (констатувальний: 17%, табл. 3). Це складає в середньому 75%. Даний показник (вище середнього рівня) показує, що внаслідок формуального

експерименту значно зріс рівень саморозвитку як для особистості, так і для усвідомленості учнями необхідності суспільства в цілому.

Таблиця 3

Роль особистісного саморозвитку учнів (констатувальний експеримент)

Курси	Групи	Загальна кількість учнів	Загальні уявлення про саморозвиток	Усвідомлення необхідності саморозвитку	Робота над саморозвитком
1	КГ	46	13	11	7
	ЕГ	45	12	9	6
2	КГ	52	16	14	11
	ЕГ	53	10	12	11

Як видно з таблиці 2, децю покращались результати і в контрольних групах, що є результатом спілкування з учнями експериментальних груп.

Насамкінець, проаналізуємо рівень саморозвитку учнів ПТНЗ, застосувавши елементарний, базовий, високий та досконалий рівні:

Таблиця 4

Аналіз рівня саморозвитку учнів ПТНЗ (%)

Рівні саморозвитку	I. Елементарний	II. Базовий	III. Високий				IV. Досконалий	
Відсоткове співвідношення	1-40	41-70	71-90				91-100	
ЗАПИТАННЯ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ
1. Як Ви оцінюєте свій рівень успішності у цьому навчальному році?	–	–	61	–	–	79	–	–
2. Якою літературою Ви, зазвичай, користуєтеся для підготовки до занять?	20	–	–	54	–	–	–	–
3. Чи організуються у Вашому навчальному закладі виховні заходи для учнів	–	–	70	–	–	83	–	–
4. Що, на Ваш погляд, найважливіше?	13	20	–	–	–	–	–	–
5. Чи будете Ви працювати в майбутньому за обраною професією?	–	–	–	–	82	78	–	–
6. Чи задоволені Ви стилем свого життя в цілому?	–	–	60	–	71	–	–	–
7. Необхідність самостійно вирішувати в особистому житті	–	–	70	–	–	78	–	–

З таблиці 4 видно, що після формувального експерименту рівень саморозвитку піднявся до високого рівня за 4-ма показниками («Як Ви оцінюєте свій рівень успішності у цьому навчальному році?»); «Чи організуються у Вашому навчальному закладі виховні заходи для

учнів»; «Чи задоволені Ви стилем свого життя в цілому?»; «Необхідність самостійно приймати відповідально вирішувати в особистому житті»). Один з найважливіших показників піднявся з елементарного до базового рівня («Якою літературою Ви, зазвичай, користуєтеся для підготовки до

занять?»). Четвертий і п'ятий пункти залишилися на своїх рівнях, з незначними змінами, що пояснюється стабільністю поглядів опитуваних учнів.

Таким чином, виходячи з моделі двосторонньої взаємодії майбутнього фахівця з суспільством (рис.1), найбільш соціалізованою буде та особистість, яка вийде на рівень самоактуалізації, безперервно займаючись саморозвитком з метою реалізації своїх цілей на естетичному рівні.

Отже, соціалізація не є одноактним або одноразовим процесом. Людина живе в умовах повсякденно мінливого соціального оточення, випробовує на собі його різноманітні впливи, включається в нові види діяльності і взаємозв'язки, вимушена виконувати різні соціальні ролі, іноді й негативні. Це приводить до того, що вона протягом свого життя засвоює новий соціальний досвід, а також одночасно відтворює ті або інші соціальні взаємовідносини, певним чином впливаючи на своє оточення.

Для більшості людей, соціалізація – це безперервний процес, що триває все життя. Він розпадається на етапи, кожен з яких «спеціалізується» на вирішенні певних завдань, без опрацювання яких подальший етап може не настати, або бути спотвореним чи загальмованим (див. рис. 1).

У вітчизняній науці при визначенні етапів соціалізації виходять з того, що вона відбувається більш продуктивно в трудовій діяльності. Залежно від трудової діяльності виділяються такі її етапи:

I. Дотрудовий: включає весь період життя людини до початку трудової діяльності. Цей етап, у свою чергу, поділяється на два відносно самостійних періоди: рання соціалізація, що охоплює час від народження дитини до вступу її до школи; юнацька соціалізація, що включає навчання в школі, технікумі, ВУЗі тощо.

II. Трудовий – охоплює період зрілості людини. Проте демографічні межі цього етапу визначити важко, оскільки він включає весь період трудової діяльності людини.

III. Післятрудова – настає в літньому віці людини, у зв'язку з припиненням трудової діяльності (Г.М. Андрєєва) [1].

Варто наголосити, що соціалізація –

це безперервний процес, і триває він упродовж усього життя. Тому не можна не визнати особливу важливість трудового етапу для становлення особистості, коли закладаються основні її базові цінності, формуються самосвідомість, ціннісні орієнтації і соціальні установки.

У процесі соціалізації людина приміряє на себе і виконує різні ролі, її називають соціальними. Виконуючи ці ролі, особистість має можливість проявити себе, розкрити, репрезентувати. За динамікою їх виконання можна отримати уявлення про відповідні входження в соціальний світ, або були пройдені особистістю. Про достатній рівень соціалізації свідчить здатність людини органічно бути членом та вільно брати участь у взаємовідносинах різних соціальних груп, без демонстративності (надмірна самоактуалізована адаптація) і без недооцінки своєї особистості (безперервна адаптація: потреба в повазі, любові тощо).

Висновки. Таким чином, соціалізація майбутнього фахівця, тобто входження в соціальне суспільне середовище, залежить від задоволення його адаптаційних потреб та подальшого прагнення до саморозвитку з метою самоактуалізації (див. рис. 1). Можна вважати, що 48% учнів є реальним потенціалом досягнення високих результатів самоактуалізації, тому соціалізація особистості повинна бути науково-обґрунтованою системою підготовки майбутнього спеціаліста із врахуванням останніх досягнень науки про роль розумових здібностей особистості. Застосовуючи ці досягнення, можна створити умови для подолання апатичного стану 6% учнів за нашим опитуванням (табл. 1) та підняти їх до рівня достатньої наполегливості у досягненні цілей. Особливо актуальним є подальші дослідження, направлені на засвоєння відповідного процесу «суб'єкт-об'єкт» та власне самоактуалізації (інтеграція, саморозвиток і самореалізація: «суб'єкт-суб'єкт», «суб'єкт-суб'єкти»). Використовуючи піраміду А. Маслоу та залежність розумового стану особистості від одиниць уваги, скерованих на відповідний об'єкт або суб'єкт, можна визначати, коригувати та спрямовувати саморозвиток особистості з метою досягнення вищого рівня соціалізації – самоактуалізації.

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Галина Михайловна Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 384 с.
2. Гаценко Н.М. Структурализм и функционализм в социологии: работы Т.Парсонса и Р.Мертон. – М.: МГСУ. – 2001, с. 22.
3. Кон И.С. Мужчина в меняющемся мире / Игорь Семенович Кон. – М.: Время, 2009. – 496 с.
4. Литвак М.Е. Профессия – психолог / Михаил Ефремович Литвак. – Ростов н/Д: Феникс, 1999. – 325 с.
5. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов // Хрестоматия по психологии: Учебное пособие для студентов. – [Составитель В.В. Мироненко; под редакцией А.В. Петровского]. – М., 1984. – с. 242-271.
6. Маслоу А. «Теория человеческой мотивации» (цитируется по Маслоу А. Мотивация и личность) – СПб.: Евразия, 1999. – С.77-105.
7. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование / Ин-т психологии АПН Украины и др.; пер. с англ. Г.А.Балла. – К.; Донецк, 1994. – (Психопедагогика и методология науки; вып. 4). – 52 с.
8. Мудрик А. В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. В.А.Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 200 с.
9. Олпорт Г. Личность: проблема науки или искусства? / Психология личности. – М., 1982. – С. 208-215.
10. Парсонс Т. Система современных обществ / Толкотт Парсонс. – М.: Аспект-Пресс, 1997. – 270 с.
11. Парыгин Б.Д. Социальная психология. проблемы методологии, истории и теории / Борис Дмитриевич Парыгин. – СПб.: ИГУП, 1999. – 592 с.
12. Роджерс К. Эмпатия. Психология эмоций: тексты / Курт Роджерс. – М.: Изд. Моск. ун-та, 1984. – С. 235-238.
14. Хаббард Л.Р. Саентология: Новый взгляд на жизнь / Лафайет Рон Хаббард. – М.: Нью Эра, 2005. – 310 с.
15. Хаббард Л.Р. Самоанализ: практическое руководство по самосовершенствованию / Лафайет Рон Хаббард. – М.: Нью Эра, 2004. – 324 с.
16. Talcott Parsons, «The Theory of Human Behavior in its Individual and Social Aspects» The American Sociologist Vol.27.no.4. Winter 1996. pp.13-23.

Реферат

Социализация как способ саморазвития внутреннего потенциала личности учащегося профессионально-технического учебного заведения

Николай Вовковинский,

кандидат педагогических наук,

*старший научный сотрудник лаборатории профессиональной карьеры
Института профессионально-технического обучения НАПН Украины*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

самоактуализация,
социализация,
адаптация,
саморазвитие,
самовоспитание

Социализация – это процесс вхождения личности в социальную систему, ее интеграция и взаимодействие с обществом. Однако, часто социализация подменяется понятием «адаптация», то есть через призму понятия «адаптация», социализация рассматривается как процесс вхождения человека в социальную среду и ее приспособление к культурным (нормы, установки, модели ценности, идеи, которые являются факторами, формирующие поведение личности, а также продукты такого поведения), психологическим (передаются в рамках соответствующего сообщества через общественный контакт и зависимых от системы межличностных отношений) и социологическим (социальные: жилье, учебные заведения, объекты питания, медицина, безопасность, инфраструктурные, экологические) факторам. Как видим, отсутствует четкое разграничение между базовыми и высшими духовными потребностями личности.

Используя пирамиду А. Маслоу, мы пришли к выводу, что социализация включает сначала удовлетворение адаптационных потребностей личности (физиологические: голод, жажда; потребность в безопасности: чувство уверенности, избавление от страха и неудач; необходимость принадлежности и любви; потребность в уважении), а затем более высоких (познавательные потребности: знать, уметь, исследовать; эстетичные потребности: гармония, порядок, красота; более высокий: реализация своих целей, способностей, саморазвитие своей

личности; самоактуализация: желание личности к наиболее полному проявлению и развитию существующих у нее позитивных качеств, возможностей и талантов). Поэтому социализация представлена как процесс самоактуализации «Я-концепции», самореализации личностью своих потенций и творческих способностей, как процесс преодоления негативных влияний среды, которые мешают ее саморазвитию и самоутверждению. Здесь субъект рассматривается как самоустанавливающаяся и саморазвивающаяся система через самовоспитание.

В статье показано, что самоактуализированная личность имеет достаточно внутренних сил, чтобы действовать на основе собственного понимания ситуации, независимо от мнения других людей и их влияния. Но общество часто противодействует этому ради сохранения своих социальных структур, навязывая личности свои образцы ролевого поведения. Таким образом, социализация будущего специалиста, то есть вхождение в социальную общественную среду, зависит от удовлетворения его адаптационных потребностей и последующего стремления к саморазвитию с целью самоактуализации.

Abstract

Socialisation as an internal potential self-development way of a VET school student's personality

Mykola Vovkovynskyi,

Senior research fellow, Head of the Laboratory for professional career. Institute of Vocational Education under the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

KEY WORDS: self-actualization, socialization, adaptation, self-development, self-education

Socialization is the process of individual's entering in a social system, his integration and interaction with society. However, sometimes socialization is replaced by the concept of «adaptation», that is through the prism of the concept of «adaptation» socialization is seen as the process of person's entering in the social environment and his adaptation to cultural (norms, attitudes, value models, ideas which are the factors that shape the behavior of the individual as well as products of such behavior), psychological (are passed within the scales of relevant community through social contact and dependent on the system interpersonal relations) and sociological (social: housing, educational institutions, objects of nutrition, medicine, security, infrastructure, environmental) factors. As we can see, there is no clear distinction between basic and higher spiritual needs of personality.

Using pyramid by A. Maslow we have concluded that socialization involves first satisfying adaptation needs of a person (physiological: hunger, thirst, the need for security: a sense of confidence, freedom from fear and failure, the need for belonging and love, the need for respect), and then higher ones (cognitive needs: to know, to have certain abilities, to explore; aesthetic requirements: harmony, order and beauty; higher needs: implementation one's goals, abilities, self-development; self-actualization: the desire of an individual to have the fullest expression and development of existing positive qualities, capabilities and talents). That is why socialization is presented as a process of self-actualization «self-concept», self-actualization of one's potentialities and creative abilities as the process of overcoming the negative effects of the environment that interfere with his self-development and self-assertion. Here the subject is regarded as a self-standing and self-developing system through self-education.

The article shows that self-actualized person has enough inner strength to act on basis of the own understanding of the situation, regardless of the opinions of others and their impact. But society often opposes this for the sake of its social structures, imposing the identity its patterns of role behavior. Thus, socialization of a future specialist, that is his entering into a social environment, depends on the satisfaction of his adaptation needs and further aspirations for self-development with the purpose of self-actualization.

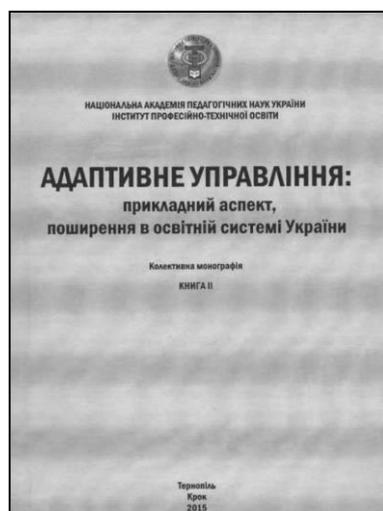

References

1. Andreeva H.M. Sotsyalnaia psikhohohyia / Halyna Mykhailovna Andreeva. – M.: Aspekt Press, 2001. – 384 s.
2. Hatsenko, N.M. Strukturalyzm y funktsyonalizm v sotsyolohyy: raboty T.Parsonsa y R.Mertona. – M.: MHSU. – 2001, s. 22.
3. Kon Y.S. Muzhchyna v meniaiushchemsia myre / Yhor Semenovych Kon. – M.: Vremia, 2009. – 496 s.
4. Lytvak M.E. Professyia – psikholog / Mykhayl Efremovych Lytvak. – Rostov n/D: Fenyks, 1999. – 325 s.
5. Lomov B.F. Metodolohycheskye y teoretycheskye problemy psikholohyy / B.F. Lomov // Khrestomatyia po psikholohyy: Uchebnoe posobyie dlia studentov. – [Sostavytel V.V. Myronenko; pod redaktsyei A.V. Petrovskoho]. – M., 1984. – s. 242-271.
6. Maslou A. «Teoryia chelovecheskoi motyvatsyy» (tsytyruetsia po Maslou A. Motyvatsyia y lychnost) – SPb.: Evrazyia, 1999. – S.77-105.
7. Maslou A. Samoaktualyzatsyia lychnosty y obrazovanye / Yn-t psikholohyy APN Ukrainy y dr.; per. s anhl. H.A.Balla. – K.; Donetsk, 1994. – (Psikhopedahohyka y metodolohyia nauky; vyr. 4). – 52 s.
8. Mudryk A. V. Sotsyalnaia pedahohyka: Ucheb. dlia stud. ped. vuzov / Pod red. V.A.Slastenyina. – 3-e yzd., yspr. y dop. – M.: Yzdatelskyi tsentr «Akademyia», 2000. – 200 s.

9. Olport H. Lychnost: problema nauky uly yskusstva? / Psykholohyia lychnosty. – M., 1982. – S. 208-215.
10. Parsons T. Systema sovremennykh obshchestv / Tolkott Parsons. – M.: Aspekt-Press, 1997. – 270 s.
11. Рагьһһһһһ B.D. Sotsyalnaia psykholohyia. problemy metodolohyy, ystoryy u teoryy / Borys Dmytryevych Рагьһһһһһ. – SPb.: YHUP, 1999. – 592 s.
12. Rodzhers K. Эmpatyia. Psykholohyia эмotsyi: tekсты / Kurt Rodzhers. – M.: Yzd. Mosk. un-ta, 1984. – S. 235-238.
14. Khabbard L.R. Saentolohyia: Novyi vzglihat na zhyzn / Lafaiet Ron Khabbard. – M.: Niu Era, 2005. – 310 s.
15. Khabbard L.R. Samoanalyz: praktycheskoe rukovodstvo po samovershenstvovaniyu / Lafaiet Ron Khabbard. – M.: Niu Era, 2004. – 324 s.
16. Talcott Parsons, «The Theory of Human Behavior in its Individual and Social Aspects» The American Sociologist Vol.27.no.4. Winter 1996. pp.13-23.

Нове видання

Адаптивне управління : прикладний аспект, поширення в освітній системі України : кол. монографія / Г. В. Єльнікова, І. С. Лапшина, Л. П. Коробович, В. В. Медведь та ін. / За заг. ред. Г. В. Єльнікової. – Тернопіль : Крок, 2015. – 420 с.

У монографії розкривається прикладний аспект адаптивного управління, що зв'язаний з його поширенням в освітній системі України. Наводиться система алгоритмізованого управління загальноосвітнім навчальним закладом з використанням ІКТ, що вважається різновидом управління освітою на адаптивних засадах в умовах інформаційного суспільства. Розглядаються моніторингові дослідження з позицій кваліметричного підходу для оцінки діяльності педагогічних працівників, якості підвищення управлінської кваліфікації та атестації керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Аналізується система автоматизації обчислень моніторингових процедур як необхідна умова реалізації адаптивного управління освітньою системою регіону.

Подаються праці представників наукової школи, особливе значення яких полягає в подальшому розвитку теорії адаптивного управління соціально-педагогічними системами та її використання в практиці професійно-технічних навчальних закладів, вищої школи та системи післядипломної педагогічної освіти. Ці дослідження висвітлюють поширення технологій адаптивного управління та розроблення й застосування відповідної інструментації на різних рівнях освітньої системи України.

Монографія призначається керівним кадрам освіти, студентам і науково-педагогічним працівникам вищої школи, викладачам закладів післядипломної освіти, педагогічним працівникам професійно-технічних навчальних закладів, науковцям, службовцям урядових установ управління освітою та всім, хто цікавиться питаннями управління освітньою системою України.